

De Duits-Nederlandse visie op de toekomst van de Vecht

In juni van dit jaar is de Duits-Nederlandse Vechtvisie gepresenteerd. Een informeel document waarin een toekomstbeeld wordt beschreven van de rivier de Vecht en waarin acht Duitse en Nederlandse partijen de intentie uitspreken om deze visie in nauwe samenwerking uit te voeren.

De Vecht ontspringt in Noordrijn-Westfalen en gaat uiteindelijk boven Zwolle over in het Zwarte Water. Deze ooit zo karakteristieke rivier is in de 20e eeuw zowel in Duitsland als in Nederland sterk gereguleerd, waardoor veel van de oorspronkelijke allure verloren is gegaan. Bij het beheer van het Duitse deel zijn uiteenlopende organisaties uit de deelstaten Noordrijn-Westfalen en Nedersaksen betrokken. In Nederland wordt de Vecht sinds 2005 beheerd door de waterschappen Velt en Vecht en Groot Salland. Zij baseren zich daarbij op de Nederlandse Vechtvisie uit 1997. Daarin wordt het streefbeeld geschetst van een halfnatuurlijke laaglandrivier met een dynamisch karakter. Dat wil zeggen: meer vrijheid voor de rivier, een meer natuurlijk beheer en herstel van ecologische en landschappelijke waarden en waar nodig verhoging van de veiligheid.

Intensieve samenwerking tussen de Duitse en Nederlandse beheerorganisaties zou een impuls kunnen geven aan de integrale herinrichting van de rivier. Om dit te bereiken stelde Waterschap Velt en Vecht in 2005 een speciale functionaris aan. Het momentum voor deze stap was uitstekend. Mede door de komst van de KRW stonden de ecologische en landschappelijke aspecten van de Vecht ook in Duitsland nadrukkelijk op de agenda. De water- en gebiedsbeheerders in het grensgebied stonden voor concrete problemen en er lagen mogelijkheden die benut konden worden. Men wilde aan de slag.

Vanaf 2006 is Velt en Vecht medestanders gaan zoeken voor informele samenwerking op regionaal substroomgebiedniveau¹. Niet gebaseerd op formele regels, maar op onderling respect, kennisuitwisseling

en een gezamenlijk doel: het Vechtdal zijn vroegere allure en waarden teruggeven. Een samenwerkingsvorm met een structureel karakter, zodat ook toekomstige initiatieven samen aangepakt konden worden. De grote uitdaging was om dit te realiseren in een complexe context waar vele (onbekende) partijen een rol speelden en organisatorische, bestuurlijke en culturele verschillen de overhand leken te hebben. Deze uitdaging is in feite een generiek organisatievraagstuk dat bij elk samenwerkingstraject opgelost moet worden². Bij organisatieontwikkeling moet aan verschillende elementen gewerkt worden. Allereerst is er de 'harde' kant: de organisatievorm met structuren en processen. Daarnaast moet een organisatie een doel hebben, een visie en strategie. Deze vormen de toekomstkant. Verder is er de 'zachte' kant: de mensen en de cultuur. En tot slot spelen de middelen een

Meander Uilenkamp.





De monding van de Vecht.

rol: financiering en middelen om activiteiten te kunnen ontplooiën. Deze elementen moeten in evenwicht zijn voor een goed functionerende organisatie.

Bij dit project is als startpunt bewust gekozen voor de zachte kant: de mensen op één lijn krijgen. Om dat te bereiken, is actief gezocht naar gedeelde belangen en overeenkomsten maar vooral ook naar specifieke voordelen van samenwerking voor alle partijen³⁾. Het moest een integraal win-winproject worden voor alle betrokkenen, waarin enthousiasme de boventoon voert.

Vanuit dat uitgangspunt is toenadering gezocht met een groot aantal partijen en ontstonden langzaam informele netwerken. Een belangrijke medestander werd gevonden in de Erste Kreisrat van de Landkreis Graftschaft Bentheim. Ook de vestiging Meppen van het NLWKN (de organisatie verantwoordelijk voor de uitvoering van de KRW in het Nedersaksische deel van het stroomgebied van de Vecht) stond vanaf het begin open voor de plannen. Deze 'ambassadeurs' gaven een positieve impuls aan het proces.

Acht partijen

Na een presentatie van de plannen in Nordhorn begin 2007 besloten acht partijen op gelijkwaardige voet te gaan samenwerken. Vanuit Duitsland waren dat het NLWKN, de Landkreis Graftschaft Bentheim, Kreis Steinfurt, Kreis Coesfeld en Kreis Borken. De Nederlandse deelnemers waren Waterschap Velt en Vecht, Waterschap Groot Salland en de Provincie Overijssel. Daarna werden de banden nauwer aangehaald. Zo waren alle partijen betrokken bij een grensoverschrijdende excursie. De Nederlandse deelnemers startten hun tocht bij de bronnen van de Vecht en de Duitse deelnemers bij de monding. Bij de grens ontmoetten zij elkaar.

Op weg naar een gedeelde visie

Een Duits-Nederlandse Vechtvisie was daarna een logische vervolgstap om de plannen verder in te vullen. Daarom werd

een gezamenlijk project opgestart rond de toekomst van het Vechtdal. In januari 2008 werd bij de EUREGIO een aanvraag ingediend voor een Europese bijdrage in het kader van het INTERREG IVA-programma. Nadat deze aanvraag was toegekend, kon het project Grensoverschrijdende Vechtvisie in april 2008 beginnen, met als einddatum juni 2009.

Binnen het project waren de acht projectpartners verenigd in een opdrachtgeversoverleg. Een Duits-Nederlands projectbureau werd in het leven geroepen om ondersteuning te bieden op het gebied van project- en procesmanagement. Dit bureau werd bemand vanuit de adviesbureaus DHV (Nederland) en NWP (Duitsland), die samen de projectleiding vormden. Velt en Vecht nam de projectcoördinatie op zich. Behalve de acht opdrachtgevers was een groot aantal andere organisaties betrokken. Een Duits-Nederlandse stuurgroep (25 overheden en maatschappelijke organisaties uit het Vechtdal) dacht actief mee over de ontwikkeling en uitvoering van grensoverschrijdende activiteiten. De ideeën daarvoor ontstonden tijdens drie grote bijeenkomsten in de Millingerwaard, het klooster Frenswegen bij Nordhorn en landhoeve de Zwieseborg in Hardenberg. Deze sessies hadden een zeer ongedwongen karakter, waardoor uiteenlopende onderwerpen onbevangen besproken konden worden.

Voor extra draagkracht is in Duitsland bovendien een nationale klankbordgroep opgericht. Daarin zijn ideeën, initiatieven en projecten met betrekking tot de ontwikkeling van het Vechtdal uitgewisseld. Aan Nederlandse zijde was er nauw contact met

Toekomstbeeld

Hoogwaterveiligheid en afwatering moeten gewaarborgd blijven, maar waar mogelijk verandert de Vecht weer in een levendige, halfnatuurlijke laaglandrivier. Deze rivier krijgt daar waar mogelijk de kans vrij te stromen in het winterbed. Kenmerkende rivierprocessen als meandering, sedimentatie, erosie en zichtbare stroming komen voor.

Bij de Duits-Nederlandse Vechtvisie staat het water steeds centraal. Maar in het verlengde van de waterbouwkundige en landschappelijke activiteiten zijn er ook economische en maatschappelijke mogelijkheden. In het uitvoeringsprogramma zijn voor al deze gebieden grensoverschrijdende thema's en projectideeën opgenomen die op korte termijn gerealiseerd kunnen worden.

Een beknopt overzicht:

- samenwerking op het gebied van hoogwaterbescherming

De hoogwaterveiligheid van de Vecht moet ook in de toekomst gewaarborgd blijven. Daarom gaan Nederlandse en Duitse experts samenwerken op gebieden als hoogwatermodellen en eventuele afstemming van maatregelen;

- samenwerking rond herstel van de Vecht, natuur en waterkwaliteit

Om kennis over het riviersysteem, herstelmaatregelen en grensoverschrijdend waterbeheer uit te wisselen en te verbreden, wordt een werkgroep ingesteld waaruit wellicht gezamenlijke maatregelen en monitoringprogramma's kunnen voortkomen;

- integrale gebiedsontwikkeling Hardenberg - Emlichheim

Dit grensgebied is bij uitstek geschikt voor grensoverschrijdende en integrale gebiedsontwikkeling. Hierbij wordt onder meer aandacht gegeven aan recreatie/toerisme en landbouw, rivierherstel, bescherming tegen hoogwater en natuur en landschap;

- Vecht - kunst - Vechte

Het Vechtdal kent een groot aantal culturele bezienswaardigheden en kunstwerken. Dit project streeft ernaar de Nederlandse en Duitse kunstroutes in het gebied te verbinden en uit te breiden en de toegankelijkheid en beleefbaarheid van kunstwerken te verbeteren;

- het blauwe klaslokaal

Doel van dit project is het om kinderen en jongeren te stimuleren zich met de Vecht en het Vechtdal bezig te houden. Daarvoor wordt een breed, grensoverschrijdend educatieproject opgezet waarvoor lesmateriaal, schoolpartnerschappen en excursies worden ontwikkeld;

- rivier- en landschapsbiografie

Het idee is om een rivier- en landschapsbiografie op te stellen die een samenhangend beeld geeft van de Vecht als cultuurfactor. Een aantal professionele partijen zou hiervoor moeten samenwerken met Nederlandse en Duitse heemkundekringen. De resultaten kunnen via publicaties, film, lesmateriaal en musea worden gedeeld met het publiek.



de klankbordgroep van het samenwerkingsprogramma 'Ruimte voor de Vecht'. Door de grote variatie aan wensen en ideeën die op deze manier aan bod kwam, heeft de grensoverschrijdende Vechtvisie een echt integraal karakter gekregen.

Vanwege het sterk wisselende karakter van de Vecht - van smal beekje tot bevaarbare rivier - verschilden de wensen en prioriteiten van de betrokken partijen sterk. Het formuleren van één gemeenschappelijk toekomstbeeld was dan ook maar beperkt mogelijk. Om tegemoet te komen aan individuele belangen was maatwerk vereist. De functie van het projectbureau in dit proces was erg belangrijk. Vooral het feit dat het een Duits-Nederlandse samenstelling had en zich daardoor kon inleven in de waarden en het besluitvormingsproces van alle partijen, werkte als smeermiddel tijdens de onderhandelingen. Het projectbureau droeg steeds vaker eigen ideeën aan om de visie inhoud en vorm te geven.

Praktische inhoud

Binnen 14 maanden is een integraal beeld van de Vecht van de toekomst geschetst. Vanuit dit beeld is een aantal kerndoelen voor het jaar 2050 bepaald. Daarnaast zijn de werkvelden beschreven waarop grensoverschrijdende samenwerking nu en in de toekomst meerwaarde biedt. Voor de korte termijn (2009-2013) zijn verschillende concrete projecten en initiatieven opgenomen. Tot slot is in het document een voorstel gedaan voor een grensoverschrijdende organisatiestructuur om toekomstige activiteiten te coördineren.

Bij het opstellen van de visie zijn bestaande Duitse en Nederlandse beleidsplannen voor de Vecht zoveel mogelijk geïntegreerd en met elkaar in lijn gebracht. Het resultaat is een informeel document dat deze bestaande plannen niet vervangt maar aanvult met concrete voorstellen. Natuurlijk kunnen de betrokken overheden deze visie officieel erkennen. Maar ook als dat niet gebeurt, kan het een belangrijke bijdrage leveren als

kader voor een groot aantal projecten en initiatieven die bijdragen aan de inrichting, uitstraling en maatschappelijke waarde van het Vechtdal. Niet als star planningsinstrument maar als dynamisch denkmodel dat bijgesteld moet worden als de omstandigheden veranderen.

Navolging

In relatief korte tijd is een bijzonder grensoverschrijdend samenwerkingsverband tot stand gebracht en ligt een integrale visie op tafel waar alle projectpartijen achter staan. Dat is een Duits-Nederlands succes. De realisatie van deze Vechtvisie zet de samenwerking in een nieuw daglicht. Alle geplande activiteiten dragen bij aan hetzelfde doel. Er is een eenheid ontstaan die zich de komende jaren in allerlei richtingen verder kan ontwikkelen. Tientallen projectideeën - nationale en internationale, kleinschalige en ingrijpende - liggen klaar om uitgevoerd te worden.

De weg naar dit succes verschilt duidelijk van de normaal bewandelde wegen bij internationale samenwerking⁴⁾. Er is geen sprake van regels van bovenaf, van nationale of politieke standpunten of van ondertekende verdragen. Bij dit proces ging het om vrijwillige deelname vanuit gedeelde belangen. Maar vooral ook om mensen die zich niet lieten leiden door verschillen in opvatting maar door enthousiasme over de mogelijkheden. Dit concept, gebaseerd op informele netwerken, korte lijnen en een gedeeld denkmodel, kan overal ter wereld succes hebben als aanvulling op formeel internationaal overleg. Bij water- en natuurbeheerders in andere grensregio's, misschien ook in andere sectoren.

Nach den Mühen der Berge, kommen die Mühen der Ebene⁵⁾

Gedeelde ambities en aantoonbare meerwaarde zijn echter nog geen garantie voor daadwerkelijke implementatie. De context is nog altijd complex vanwege taal- en cultuurverschillen en verschillen in organisatie, structuur en financieringsmogelijkheden. Maar het belangrijkste aandachtspunt is waarschijnlijk dat er geen aangewezen projecteigenaar is met officiële verantwoordelijkheid voor deze ingrijpende herinrichting.

Om voor de korte termijn in die leemte te voorzien, hebben de acht projectpartners een Grensoverschrijdend ProgrammaTeam (GPT) en een grensoverschrijdende bestuurlijk overleg opgericht. Het GPT gaat een aantal kansrijke initiatieven coördineren en nieuwe projecten initiëren. Daarnaast faciliteert het de contacten tussen Duitse en Nederlandse partijen en zorgt het voor afstemming met regionale en nationale programma's. Het GPT kan daarmee een belangrijke stimulans geven aan de uitvoering van projecten op korte termijn. Toch blijft het een informele organisatie zonder juridische status.

Het organiseren van de 'harde' kant - een organisatievorm vinden die past bij het karakter en de doelstellingen van dit project

- is daarom een belangrijke uitdaging voor de toekomst. Misschien kan de Gelderse Vallei daarbij als inspiratiebron dienen. Daar is één stichting met brede bevoegdheden opgericht, waarin een groot aantal overheden en maatschappelijke organisaties nauw samenwerkt. Een Duits-Nederlandse variant op zo'n soort constructie zou een flinke impuls geven aan de verdere uitvoering van de Duits-Nederlandse Vechtvisie. Maar misschien leidt de dynamiek van dit project wel tot een heel ander soort oplossing. De tijd zal het leren.

Tobias Renner (DHV)
Diedrich Janssen (NWP)
Planungsgesellschaft)
Jan van der Molen (Waterschap Velt en Vecht)

NOTEN

- 1) Van der Molen J. en H. Emmrich (2006). Informeel contact als bouwsteen voor internationale samenwerking. Het Waterschap nr. 8, pag. 12-13.
- 2) Van der Molen J. en H. Emmrich (2007). Grensoverschrijdende samenwerking in de regio. Nationale conferentie waterbeheer, 12-13 september, Rotterdam.
- 3) Van der Molen J. en K. Lulofs (2010). Guidance schemes for the boundary spanner. In: Bressers J. en K. Lulofs (eds.), Governance and complexity in water management; creating cooperation through boundary spanning strategies. Edward Elgar Publishing (in druk).
- 4) Renner T., J. Heymans en J. Fiselier (2007). Grensoverschrijdend waterbeheer in Nederland. Verkennend onderzoek ten behoeve van Adviescommissie Water en CAW.
- 5) Vrij naar 'Die Mühen der Berge haben wir überwunden, vor uns stehen die Mühen der Ebene' - een beroemde zin uit Bertolt Brechts gedicht 'Wahrnehmung'.